

OKUMAYLA İLGİLİ DOKTORA TEZLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF DOCTORAL THESES ON READING IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

Sdıka BÜYÜK*

Özet

Bu araştırmada okuma becerisiyle ilgili 2000-2022 yılları arasında gerçekleştirilen doktora tezlerini çeşitli değişkenler açısından incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ulusal tez merkezinde yer alan 168 tez çalışma kapsamına alınmış; tezler konu, yöntem, hedef kitle ve sonuçları bakımından incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Araştırma doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlardan biri söz konusu yıllar arasında toplamda en fazla tezin (26) 2019 yılında gerçekleştirildiği yönündedir. Araştırmanın bir diğer sonucu, ilk 11 yıllık dönemde tezlerin yıllık ortalama tamamlanma sayısı 4 iken ikinci 12 yıllık dönemde tamamlanan tez sayısının 10'a yükselmesidir. Öte yandan tezlerde 2000-2010 yılları arasında en çok nicel araştırma yöntemleri, 2011-2022 yılları arasında en çok karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç ise konu bakımından tezlerde en çok "strateji kullanımı", "öğrenme ve öğretme yaklaşımları", "ilk okuma ve yazma" konularının işlenmesidir. Çalışmadan elde edilen bulgular benzer çalışmaların sonuçları ile karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar sözcükler: okuma, okuduğunu anlama, doktora tezleri, tez inceleme

Abstract

In this study, it is aimed to examine the doctoral theses made between 2000-2022 on reading skills in terms of various variables. For this purpose, 168 theses in the national thesis center were included in the study; theses were examined and evaluated in terms of subject, method, target group and results. The research was carried out by document analysis method. One of the results obtained from the research is that the most theses (26) was carried out in 2019 among the mentioned years. Another result of the research is that while the annual average number of completed theses in the first 11-year period was 4, the number of completed theses in the second 12-year period increased to 10. On the other hand, quantitative research methods were used the most in the theses between the years 2000-2010, and the mixed method was used the most between the years 2011-2022. Another result obtained from the research is that "strategy use", "learning and teaching approaches", "first reading and writing" are the most commonly used topics in these theses. The findings obtained from the study were compared with the results of similar studies and interpreted.

Keywords: reading, reading comprehension, doctoral theses, thesis review

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Tezli YL Programı, e-posta: s.buyks@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8692-0793>

Giriş

TDK Türkçe sözlükte okuma “Bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları çözümlmek veya seslendirmek” biçiminde tanımlanır (TDK, 2011: 1793). Bu tanım okumanın fizyolojik ve bilişsel süreçlerine gönderimde bulunur. “Okuma bir yazının harflerini, sözcüklerini, imlerini tanımak ve bunların anlamlarını kavramaktır. Bu eylem görme, seslendirme yönlerinden fizyolojik, kavrama yönünden ruhsal bir süreçtir. Duyu organları ve zihin arasında etkili bir bağlantı bulunmadan okuma etkinliği gerçekleşmez çünkü ruhsal devinim, duyuların etkisi altındadır.” (Göğüş, 1978: 60).

Okumanın zihinsel ve düşünsel bir edim olduğunu belirten Özdemir (2018: 19) “Aydınlığa ve aydınlanmaya giden yol da eleştirel okumadan geçer.” diyerek eleştirel okumaya ayrıca vurgu yapar. Öte yandan “Okuma sözcüklerin duyu organları yoluyla algılanıp anlamlandırılması, kavranması ve yorumlanmasına dayanan zihinsel bir etkinliktir.” biçimindeki tanımıyla okumanın zihinsel yönünün altını çizen Sever (2000: 11) dil eğitiminde öğrencilere okuma ile ilgili davranışların kazandırılmasında iki temel bileşen üzerinde durmak gerektiğini belirtir:

- 1.Okuma beceri ve alışkanlığı kazandırmak
- 2.Okuduğunu anlama ve değerlendirme gücü kazandırmak

Birey, okuma becerisinin ilk adımı olan duyu organlarıyla algılama ve kod çözmeyi öğrenme ve seslendirme sürecini tamamladıktan sonra okumanın gerçek anlamına ulaşmak için, okuduklarıyla bilgi edinme, düşünme, anlam oluşturma ve değerlendirme yolunda yaşam boyunca devam edecek olan bir yolculuğa çıkar.

Okuma ediminin temel amacı anlamayı gerçekleştirmektir. Okuduğunu anlama; edilgen ve mekanik değil, bilişsel bir çabayı gerektiren etkin ve karmaşık bir etkinliktir. Okuyucu okuma amacına yönelik zihinsel bir çabada bulunarak, sorular sorarak, ilişkiler kurup yazarın niyetini anlamaya çalışarak bir anlamda üstbilişsel bilgilerden olan yordam bilgisi ve bildirimsel bilgiyi de uygulamakta ve üstbilişsel süreçleri kullanmaktadır. Okur eleştirel, yaratıcı ve seçici olabilmelidir. Okurun okuma amacı, onun güdülenme düzeyine de bağlıdır. Yeteri kadar güdülenmeyen, kaygılı ve olumsuz bir tutum geliştiren bir okur; okuma etkinliğini başından sonuna kadar bir amaca bağlı olmadan ve yeterli bir düzeyde zihinsel çaba harcamadan gerçekleştirir (Hamzadayı & Batmaz, 2022).

Asıl olan bireyin okuduğunu anlayabilmesi, çözümlenebilmesi, değerlendirebilmesi, yazarla ilişkilendirerek yorumlayabilmesi, önceki bildikleriyle harmanlayarak düşüncesine yeni bir yön verebilmesidir. “Uyanık zihin, yalnız okuduğunu anlamakla kalmaz, değerlendirmeye ve ondan yararlanmaya da çalışır.” (Göğüş, 1978: 72) Bu açıdan düşünüldüğünde her okuma eylemi düşünceye kapı açan bir anahtar olarak yorumlanabilir.

Okuma eylemine araç olan yazılı metinler, çeşitli materyaller zaman içinde değişip farklı niteliklere bürünse de okuduğunu anlama becerisinin önemi her değişen materyalle tekrar önem kazanmakta ve gündeme gelmektedir. Her metin, kapsamı ve içeriği ne olursa olsun, birey için ancak okuduğunu anlama becerisiyle eş değer ölçüde anlamlı ve değerlidir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı 2000-2022 yılları arasında okuma ve okuduğunu anlama konularında gerçekleştirilen doktora tezlerini yayımlandığı yıl, hazırlandığı bilim dalı, çalışılan hedef kitle, kullanılan araştırma yöntemlerine göre sınıflamak ve değerlendirmektir.

Bu amaç doğrultusunda araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

2000-2022 yılları arasında okuma ve okuduğunu anlama konularında ulusal tez merkezinde yayımlanan Türkçe doktora tezlerinin,

1. Yıllara göre dağılımı nasıl bir görünüm sergilemektedir?
2. Hazırladıkları bilim dallarına göre nasıl bir görünüm sergilemektedir?
3. Hedef kitlelerine göre dağılımı nasıl bir görünüm sergilemektedir?
4. Kullanılan araştırma yöntemlerine göre dağılımı nasıl bir görünüm sergilemektedir?
5. Konularına göre dağılımı nasıl bir görünüm sergilemektedir?

Alanyazında daha önce Türkçe eğitiminde ve okuma alanında yayımlanan lisansüstü araştırmalara yönelik analiz çalışmalarının her biri sonuçları bakımından önemli olmakla birlikte söz konusu yıl aralığında doktora tezleriyle sınırlandırılarak hazırlanan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan bu çalışmanın alanda yapılan çalışmalardan haberdar olabilme, ortaya çıkan sonuçları topluca değerlendirebilme, yeni bakış açıları edinebilme, yapılabilecek yeni çalışmalar için esin kaynağı olma açılarından alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Nitel bir çalışma olan bu araştırmada doküman incelemesi yapılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.” (Yıldırım & Şimşek, 2011: 189)

Dokümanlar nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı ihtiyacı olan veriyi gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir. (Yıldırım & Şimşek, 2011: 90)

Bu araştırmada okuma ile ilgili 2000-2022 yılları arasında yayımlanmış doktora tezleri Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi web sayfası kaynak alınarak araştırmanın amacı doğrultusunda veri tabanında “okuma” ve “okuduğunu anlama” anahtar sözcükleri kullanılarak tarama yapılmıştır.

Türkçe dışındaki tezler, araştırma sorularının kapsamına girmediğinden değerlendirilmeye alınmamıştır. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi web sayfasında erişimin sınırlandırılmış olduğu bildirilen tezler, araştırmanın alt problemlerine yönelik soruların yanıtlarına tam ve doğru olarak ulaşamayacağı için kapsam dışında tutulmuştur.

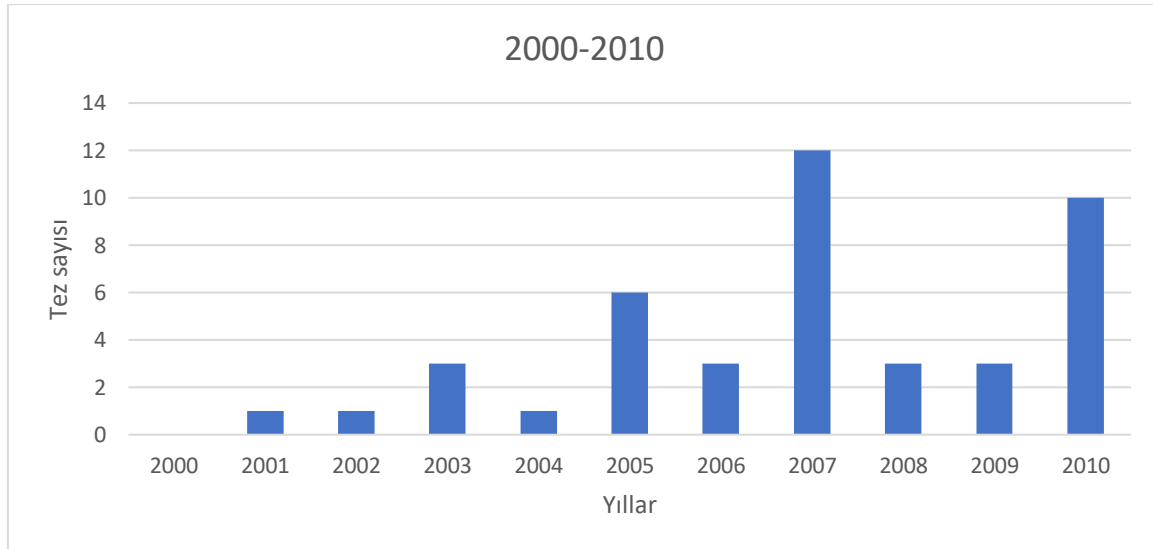
Bulgular ve Yorumlar

Tablo 1. Doktora tezlerinin yıllara göre dağılımı (2000-2010)

Yıl	Tez sayısı
2000	0
2001	1
2002	1
2003	3
2004	1
2005	6
2006	3
2007	12
2008	3
2009	3
2010	10
Toplam	43

Tablo 1’de sunulan verilere ilişkin sonuçlar grafik 1’de görselleştirilmiştir:

Grafik 1. Doktora tezlerinin yıllara göre dağılımı (2000-2010)

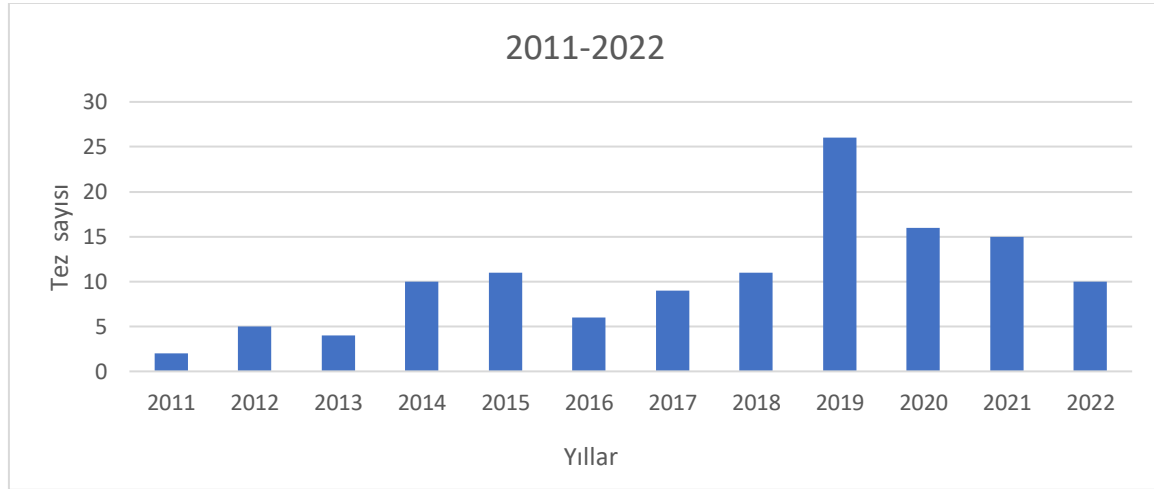
Tablo 1’de sunulan verilere göre, okuma ve okuduğunu anlama anahtar sözcükleriyle yapılan aramada ulaşılan ve incelenen 2000-2010 yılları arasında gerçekleştirilen 43 tez bulunmaktadır. Bu yıllarda tezlerin sayısındaki artışın düzenli olmamakla birlikte ilk olarak özellikle 2005 yılında gerçekleştiği, 2007 ve 2010 yılları arasında ise diğer yıllara oranla çok sayıda çalışmanın yapıldığı görülmektedir. 2000-2010 yılları arasında tez sayısı yıllara göre artış ve azalış gösterirken yılda ortalama 4 doktora tez gerçekleştirildiği söylenebilir.

Tablo 2. Doktora tezlerinin yıllara göre dağılımı (2011-2022)

Yıl	Tez sayısı
2011	2
2012	5
2013	4
2014	10
2015	11
2016	6
2017	9
2018	11
2019	26
2020	16
2021	15
2022	10
Toplam	125

Tablo 2’de sunulan verilere ilişkin sonuçlar grafik 2’de görselleştirilmiştir:

Grafik 2. Doktora tezlerinin yıllara göre dağılımı (2011-2022)

Tablo 2’de sunulan verilere göre okuma ve okuduğunu anlama anahtar sözcükleriyle yapılan aramada ulaşılan ve incelenen 2011-2022 yılları arasında gerçekleştirilen 125 tez bulunmaktadır. 2014’ten itibaren 2016 yılı dışında oluşturulan tez sayısının 10’un altına düşmediği, 2019 yılında diğer yıllara oranla çok sayıda çalışmanın yapılmış olduğu görülmektedir. 2011-2022 yılları arasında yılda ortalama 10 tez gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3. Doktora tezlerinin bilim dallarına göre dağılımı (2000-2010)

Bilim dalı	Tez sayısı
Temel eğitim (ilkokul)	15
Temel eğitim (okul öncesi)	1
Türkçe eğitimi	13
Eğitim bilimleri, Eğitim programları ve öğretimi, Ölçme ve değerlendirme	9
Dil bilim	3
Özel eğitim	1
Halk eğitimi	1
Toplam	43

Tablo 3'te sunulan verilere göre 2000-2010 yılları arasındaki tezlerin çoğunlukla temel eğitim, ardından Türkçe eğitimi alanında hazırlandığı ve 43 tezin 13'ünün Türkçe eğitimi bölümlerinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Temel eğitim alanında hazırlananlar arasında okul öncesiyle ilgili yalnızca bir çalışma bulunmaktadır. Eğitim bilimleri; Temel eğitim ve Türkçe eğitimi bilim dallarının ardından, okuma ve okuduğunu anlama konularında doktora düzeyinde en çok araştırma yapılan alandır.

Tablo 4. Doktora tezlerinin bilim dallarına göre dağılımı (2011-2022)

Bilim dalı	Tez sayısı
Türkçe	48
Temel Eğitim (ilkokul)	41
Temel Eğitim (okul öncesi)	5
Özel Eğitim	15
Eğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretimi, Ölçme ve Değerlendirme	9
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi	4
Türk Dili ve Edebiyatı	1
Yetişkin Eğitimi	1
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri	1
Toplam	125

Tablo 4'te sunulan verilere göre 2011-2022 yılları arasındaki tezlerin çoğunlukla Türkçe Eğitimi bilim dalında hazırlandığı, 125 tezin 48'inin Türkçe eğitimi alanında olduğu görülmektedir. Okuma becerisi ve okuduğunu anlama ile ilgili tezler arasında Türkçe eğitimi alanında hazırlananlar diğer bilim dallarına göre oransal olarak artış göstermektedir.

Tablo 5. Doktora tezlerinin hedef kitlelerine göre dağılımı (2000-2010)

Hedef kitle	Tez sayısı
İlkokul öğrencileri	21
Ortaokul öğrencileri	14
Lise öğrencileri	-
Okul öncesi öğrencileri	1
Yetişkinler	2
Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler	-
Üniversite öğrencileri	2
Türkçe öğretmenleri	-
Sınıf öğretmenleri	-
Öğretmen adayları	1
Özel eğitim öğrencileri	1
İki dilli Türk çocukları	1
Toplam	43

Tablo 5'te sunulan verilere göre 2000-2010 yılları arasında incelenen tezlerin hedef kitlelerini çoğunlukla ilkokul öğrencileri, ardından ortaokul öğrencileri

oluşturmaktadır. Bu dönemde yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerle çalışılan doktora tezi bulunmamaktadır. Aynı biçimde araştırmaya konu olan tezlerden hedef kitlesi lise öğrencileri, Türkçe öğretmenleri veya sınıf öğretmenlerinden oluşan bir çalışmaya da rastlanmamıştır.

Tablo 6. Doktora tezlerinin hedef kitlelerine göre dağılımı (2011-2022)

Hedef kitle	Tez sayısı
İlkokul öğrencileri	40
Ortaokul öğrencileri	31
Lise öğrencileri	4
Sınıf öğretmenleri	2
Türkçe öğretmenleri	4
Üniversite öğrencileri	1
Okul öncesi öğrencileri	3
Üstün yetenekli öğrenciler	1
Özel eğitim öğrencileri	16
Aileler	1
Öğretmen adayları	1
Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler	12
Kaynak	5
Karma	4
Toplam	125

Tablo 6’da sunulan verilere göre 2011-2022 yılları arasında okuma ve okuduğunu anlamayla ilgili doktora tezleri hedef kitleleri bakımından incelendiğinde ilkokul öğrencileri ilk sırayı almaktadır ancak oransal olarak 2000-2010 yıllarına göre bir azalış göstermektedir. İlkokul öğrencilerinin ardından en fazla çalışılan grup, ortaokul öğrencileridir. Önceki dönemden farklı olarak hedef kitlesini lise öğrencileri, Türkçe ve sınıf öğretmenlerinin oluşturduğu tezler bulunmaktadır. Özel eğitim öğrencilerinin hedef kitle olarak belirlendiği 16 tez bulunmaktayken üstün yetenekli öğrenciler yalnızca bir tezin çalışma grubunu oluşturmuştur. Öte yandan önceki dönemde hedef kitle olarak hiçbir tezde yer almayan yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin 2011-2022 yılları arasında 12 tezde hedef kitle olarak bulunduğu görülmektedir.

Tablo 7. Doktora tezlerinin kullanılan yöntemlere göre dağılımı (2000-2010)

Araştırma yöntemi	Tez sayısı
Deneysel çalışma	23
Tarama çalışması	13
Eylem araştırması	3
Karma araştırma	1
Tarama modeli alan araştırması	2
Doküman analizi	1
Toplam	43

Tablo 7’de sunulan verilere göre 2000-2010 yılları arasında okumayla ilgili bilimsel çalışmalarda nicel yöntemler çoğunluktadır. Bunlardan deneysel desenlerin kullanımının diğer yöntemlere göre ağır bastığı görülmektedir. Deneysel desenler dışında

en çok kullanılan desenler tarama desenleridir. Söz konusu yıllarda araştırma kapsamında incelenen tezlerden sadece birinde karma yöntem kullanılmıştır.

Tablo 8. Doktora tezlerinin kullanılan yöntemlere göre dağılımı (2011-2022)

Araştırma yöntemi	Tez sayısı
Karma araştırma (deneysel çalışma ve görüşme)	30
Karma araştırma (deneysel çalışma ve durum çalışması)	8
Karma araştırma (deneysel çalışma ve görüşme, gözlem, açık uçlu anket)	6
Karma araştırma (tarama araştırması ve görüşme, gözlem)	2
Deneysel çalışma	34
Tarama çalışması	19
Eylem araştırması	11
Durum çalışması	6
Betimsel araştırma	6
Doküman analizi	3
Toplam	125

Tablo 8’de sunulan verilere göre 2011-2022 yılları arasında okumayla ilgili hazırlanan doktora tezlerinde karma araştırma yöntemlerinin araştırmacılar tarafından diğer yöntemlere göre daha çok tercih edildiği görülmektedir. Karma araştırmaların nicel bölümlerinde çoğunlukla deneysel desen kullanılmıştır. Nitel bölümlerde ise görüşme en çok kullanılan yöntem olmakla birlikte çalışmaların bir kısmında verilerin görüşmeye ek olarak gözlem ve günlüklerle de desteklendiği belirlenmiştir. Nitel bölümlerinde durum çalışmasının kullanıldığı 8 karma araştırma bulunmaktadır.

Karma yöntemler dışında sıklıkla deneysel desenler ve tarama desenleri kullanılmıştır. Ayrıca araştırmacıların karma yöntem dışında kalan çalışmalarda 2000-2010 yılları arasında olduğu gibi nitel yöntemlerden çok nicel yöntemleri tercih ettiği belirlenmiştir.

Tablo 9. Doktora tezlerinin konularına göre dağılımı (2000-2010)

Konu	Tez sayısı
Strateji kullanımı, üstbilişsel strateji, üstbiliş düzeyi	8
Öğrenme ve öğretme yaklaşımları, kuramlar	6
İlk okuma ve yazma	5
Duyuşsal özellikler, okuma motivasyonu, okuma tutumu	3
Aktif öğrenme, iş birlikli öğrenme	3
Okuma ve yazma becerilerinin birbirini etkileme durumu	2
Yetişkin eğitimi, andragoji	2
Okuma yöntemleri	2
İki dilli Türk çocuklarının okuduğunu anlama becerileri	1
Uluslararası sınavlar ve okuma	1
Özel eğitim (okuma güçlüğü)	1
Dil yapılarını bilmenin anlama becerilerine etkisi	1
Okul öncesi dönemde okumaya hazırlık	1
Diğer	7
Toplam	43

Tablo 9’da sunulan verilere göre 2000-2010 yılları arasında incelenen tezlerde konular çeşitlilik göstermekle birlikte strateji kullanımı, öğrenme öğretme yaklaşımları ve kuramlar, ilk okuma ve yazma konuları ağırlıktadır. Araştırma kapsamında incelenen tezler içinde yabancılara Türkçe eğitimi ile ilgili teze rastlanmazken iki dilli Türk çocuklarının okuduğunu anlama becerileriyle ilgili bir tez bulunduğu belirlenmiştir.

Tablo 10. Doktora tezlerinin konularına göre dağılımı (2011-2022)

Konu	Tez sayısı
Zayıf okurlarda okuma ve okuma güçlüklerinin giderilmesi	13
Farklı yöntem ve stratejilerin öğrenme gücü ve dil gecikmesi bulunan öğrencilerde okumanın çeşitli boyutlarına etkisi	7
Görme ve işitme engeli bulunan öğrencilerde okuma	5
Zihinsel engelliler ve okuma	1
Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde okumanın çeşitli açılardan incelenmesi	13
Duyuşsal özellikler, okuma motivasyonu, okuma tutumu	12
Akıcı okuma, prozodî	12
Bilişsel ve Üst Bilişsel Stratejiler, Üst Düzey Düşünme	10
Eleştirel, işlemsel, metinler arası okuma yöntemleri	6
İlk okuma yazma	6
Okuma kültürü	4
Uluslararası sınavlar ve okuma	4
Görsel okuma	4
Okuma becerisinin matematik ve fen dersi becerilerine etkisi	3
Yaratıcı okuma	3
Okuma çemberi	2
Artırılmış gerçeklik	2
Dijital okuma	2
Risk altındaki veya dezavantajlı çocuklar ve okuma	2
Üstün zekâlı öğrencilerde bibliyoterapi yönteminin okuma becerisine etkisi	1
Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda okuma becerisinin kazandırılması	1
Diğer	12
Toplam	125

Tablo 10’da sunulan verilere göre 2011-2022 yılları arasında araştırma kapsamında incelenen tezler içinde konu olarak ilk sırada farklı başlıklar altında okuma ve öğrenme güçlüklerinin giderilmesiyle ilgili çalışmalar yer almaktadır. Ardından yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde okuma, okumanın duyuşsal nitelikleri, akıcı okuma ve strateji kullanımı konuları ağırlıklı olarak üzerinde çalışılan konulardır.

Tartışma ve Sonuç

Araştırma kapsamında incelenen doktora tezleri yılları, hazırlandıkları bilim dalları, çalışılan hedef kitle, kullanılan yöntem, okuma ve okuduğunu anlama ana konuları etrafında ele aldıkları konular bakımından sınıflandırılmış, sonuçlar yorumlanmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlardan biri okuma konusundaki doktora çalışmalarının 2007 ve 2010 yıllarında yoğunlaştığı ve ilk göze çarpan artışın 2007 yılında görüldüğü yönündedir. Benzer biçimde Boyacı ve Demirkol (2018: 516-517) çalışmalarında Türkçe alanında 1995-2018 yılları arasında hazırlanan doktora tezlerinin

tamamı göz önünde bulundurulduğunda sayısal olarak ilk kayda değer artışın 2006- 2007 yılları arasında görüldüğünü ve Türkçe eğitimi alanında 2006'da 10, 2007'de 15, 2010'da 20 doktora tezi bulunduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmanın bir diğer sonucu 2011-2022 yılları arasında okuma konusunda gerçekleştirilen doktora çalışmalarının önceki döneme göre iki katın üzerinde artış göstermesidir. Ayrıca bu alanda en çok tezin 2019 yılında hazırlandığı görülmektedir. Önal ve Maden'in (2021) Türkçe eğitimi ile ilgili 2015-2019 yılları arasında yayımlanmış lisansüstü tezlerin araştırma eğilimlerini inceleyen çalışmalarında Türkçe eğitimi alanında en fazla tezin 2019 yılında yayımlandığı belirtilmektedir. İki araştırmanın sonuçları bu açıdan örtüşmektedir. Buna göre 2019'da okuduğunu anlama konusundaki doktora tezlerinde görülen artışın genel olarak Türkçe eğitimi alanında yapılan lisansüstü çalışmalarda görüldüğü söylenebilir.

Araştırma kapsamındaki doktora tezlerinin bilim dallarına göre dağılımına bakıldığında 2000-2010 yılları arasında Temel eğitim (16), Türkçe eğitimi (13), Eğitim bilimleri (9) alanları, okuma konusunda doktora düzeyinde en çok çalışılan bilim dallarıdır. 2011-2022 yılları arasında ise Türkçe eğitimini (48) Temel eğitim ve (46) Özel eğitim (15) takip etmektedir. Türkçe eğitimi alanında hazırlanan tezlerin diğer bilim dallarına göre oransal olarak artış göstermesi, Türkçe eğitiminde 2010'dan sonraki dönemde bir anlama becerisi olan okuma becerisiyle ilgili çalışmalara verilen önemin artmasıyla açıklanabilir. Araştırma sonucunda okuma ve okuduğunu anlama kavramlarının eğitimle ilgili farklı bilim dalları kapsamında inceleme konusu olduğu, bu bağlamda okuduğunu anlamının bireyin sosyal yaşamının temel bir gereksinimi olduğu ve eğitimle ilgili pek çok alanda bu becerinin farklı yönleriyle ele alınmasına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Öte yandan doktora tezlerinin hedef kitlelerine göre dağılımı incelendiğinde tezlerin çalışma gruplarının her iki dönemde de çoğunlukla ilkökul ardından ortaokul öğrencilerinden oluştuğu görülmektedir. Bununla beraber 2011-2022 yılları arasında özel eğitim öğrencileri (16) ve yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin (12) hedef kitle olarak belirlendiği tezler ilkökul ve ortaokul öğrencilerinden sonra gelmektedir. Bu durum dil eğitimi ve özel eğitim alanındaki gelişmelerin alan yazına yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Araştırmanın diğer bir sonucu 2000-2010 yılları arasında gerçekleştirilen tezlerde nicel yöntemlerin (deneysel desenler ve tarama desenleri) tercih edildiği yönündedir. 2011-2022 yılları arasında ise çoğunlukla karma yöntem kullanıldığı, karma yöntemlerin nicel bölümlerinde ise iki tez dışında deneysel desenlerin benimsendiği belirlenmiştir.

İncelenen tezler konularına göre değerlendirildiğinde 2000-2010 yılları arasında strateji kullanımı, öğrenme öğretme yaklaşımlarıyla kuramlar ve ilk okuma ve yazma konularının ağırlıkta olduğu belirlenmiştir. 2011-2022 yılları arasında ise okuma ve öğrenme güçlüklerinin giderilmesiyle ilgili çalışmaların yanı sıra yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde okuma, okumanın duyuşsal nitelikleri, akıcı okuma ve strateji kullanımı konularının sıklıkla üzerinde çalışılan konular olduğu sonucuna varılmıştır.

2011-2022 yılları arasında hazırlanmış tezlerde okuma ve öğrenme güçlükleri üzerinde duran çalışmaların ağırlığı dikkati çekmektedir. Özel eğitim, Temel eğitim, Türkçe eğitimi, Bilgisayar ve öğretim teknolojileri, Eğitimde ölçme ve değerlendirme gibi farklı bilim dallarının çatısı altında öğrenme ve okuma güçlüğü, okuma başarısızlığı,

zayıf okurlar, işitme ve görme engellilerde okuma, zihinsel yetersizlikler, OSB'li çocuklar konuları ele alınmıştır. Tezlerde çoğunlukla çeşitli değişkenlerin okuma ve öğrenme güçlüklerini gidermedeki etkileri incelenmiş ve farklı yöntemlerin bu konuda yapabileceği katkılar araştırılmıştır. Bu çalışmalar okumanın farklı boyutlarının hedef kitlelere göre ayrı ayrı biçimlendiğinin ve farklı araştırmalara konu olması gerektiğinin de göstergesidir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi konusunda 2000-2010 yılları arasında yayımlanmış doktora tezine rastlanmamaktadır. Bu sonuca benzer biçimde okuma üzerine yapılan ve 2006-2016 yılları arasında tamamlanan lisansüstü tezlerin incelendiği çalışmada okuma eğitimiyle ilgili çalışmaların içinde yabancılara Türkçe öğretimi konu alanların % 1,6 olduğu ve üzerinde en az çalışılan konulardan olduğu belirtilmiştir (Ceran vd., 2018: 2386). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi konusunda 2011-2022 yılları arasında ise 2013'ten başlamak üzere 13 doktora tezi bulunmaktadır.

Türkçenin dünyanın farklı ülkelerinde yabancı dil olarak öğretilmesiyle ilgili kurumlar ve çalışmalar Türkçeyle birlikte Türk kültürünün tanıtılması açısından yadsınamaz bir önem ve değer taşımaktadır. Bu konuda çağdaş yaklaşım yöntem ve tekniklerin kullanımına dayalı, uygun materyallerle zenginleştirilmiş ve kültürel unsurlarla desteklenmiş çok uyaranlı öğretim ortamları oluşturulmalıdır (Göçer & Moğul, 2011). Aynı zamanda konunun akademik olarak ele alınması bilimsel kriterler ile araştırma yapılmasına ve daha verimli kaynakların üretimine katkı sunacaktır (Göçer vd., 2012). Bu alanda gelişmiş kabul edilen ülkelerle karşılaştırıldığında özellikle akademik alanda kitap, makale ve diğer yayınlar bakımından daha fazla çalışma yapılmalıdır (Köse & Özsoy, 2020).

Okuma tutumu ve okuma motivasyonu ile ilgili çalışmaların 2011-2022 yılları arasında önceki döneme göre arttığı görülmekte bunun okumanın duyuşsal boyutlarıyla ilgili farkındalığın artmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Bilişsel ve üst bilişsel stratejilerle üst düzey düşünme konuları ise çalışmalarda yine sıklıkla yer almakta ancak önceki döneme göre belirgin bir artış göstermemektedir.

Üstün yetenekli öğrencilerde okuma becerisinin geliştirilmesiyle ilgili 2000-2010 yılları arasında bir doktora tezine rastlanmaması, 2011-2022 yılları arasında ise yalnızca bir çalışma bulunması bu alana doktora düzeyinde yeterli derecede ilgi gösterilmediğini düşündürmektedir. Bilişsel olarak belli bir kapasitenin üzerinde olan öğrencilerin okuduğunu anlama konusunda zorluk çekmediğinin düşünülmesi bu duruma neden olmuş olabilir. Ancak okuduğunu anlama kapasitesinin her seviyede geliştirilebileceği ve üstün yetenekli öğrencilerin okuduğunu anlama sürecinde hangi stratejileri kullandıklarının bilimsel araştırmalarla ortaya konmasının alanda yapılabilecek yeni çalışmalar için yol gösterici olabileceği unutulmamalıdır. Üstün yetenekli öğrencilerle yapılacak çalışmalarda özellikle gözlem ve görüşmeler, bu öğrencilerin kullandıkları stratejileri öğrenmek açısından yararlı olacaktır.

Uluslararası sınavlarda okuduğunu anlama becerileri konusunda 2000-2010 yılları arasında 1, 2011-2022 yılları arasında 4 doktora tezi bulunmaktadır. Katılımcı 79 ülkenin okuma becerileri ortalama puanının 453, 37 OECD ülkesinin ortalama puanının 487 olduğu PISA 2018'de Türkiye'nin okuma becerileri alanındaki ortalama puanı 466'dır. Türkiye, PISA 2018'e katılan 79 katılımcı ülke arasında 40. sırada, 37 OECD ülkesi arasında ise 31. sırada yer almaktadır (MEB, 2019: 37-42). Türkiye'nin okuma becerileri

alanında diğer ülkeler arasındaki sıralaması dikkate alındığında yeni yaklaşım ve uygulamaların araştırılması, var olan eksikliklerin giderilmesi için hem alanyazında yapılacak çalışmaların hem de bu doğrultuda ana dili eğitiminde gerekli önlemleri almanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen tezlerden bir bölümünde aynı konu etrafında yapılan farklı araştırmalarla benzer sonuçlara ulaşılabildiği görülmüştür. Okuma çemberinin ele alındığı iki farklı çalışmada bu yöntemin okuma tutumuna ve motivasyonuna olumlu bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir (Tosun, 2018; Yardım, 2021).

Araştırma kapsamında incelenen tezlerden bir bölümünde ise aynı konu etrafında yapılan farklı araştırmalar birbirinin aksi sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bir çalışmada artırılmış gerçeklik temelli okuma etkinliklerinin öğrencilerin okuma motivasyonunu artırmada, okuduğunu anlama becerisinde, okumaya yönelik tutumları üzerinde ve derse katılımlarını artırmada olumlu etkisinin olduğu sonuçlarına varılmıştır (Özdemir, 2019). Diğer bir çalışmada ise artırılmış gerçeklik temelli metinlerin okuduğunu yazılı olarak anlatabilme becerisini ve sözel anlatım becerilerini olumlu yönde etkilediği ancak öğrencilerin okuduğunu anlama becerisinde ve okuma motivasyonunda anlamlı bir değişiklik gözlenmediği ortaya konmuştur (Çetin, 2020). Araştırmaların evren ve örneklemi, hedef kitleleri, ölçülen becerinin düzeyi gibi etkenlerin sonuçların farklılaşmasına yol açabileceği görülmektedir.

Araştırma sonucunda aynı konunun farklı açılardan ele alındığı tezler dikkat çekmektedir: Birçok çalışmada farklı değişkenlerin okuma becerileri kapsamında okuma tutum ve motivasyonuna etkileri araştırılmıştır (Seçim, 2022; Batum, 2015; Yiğit, 2021; Çalışkan, 2019; Ceyhan, 2019; Durmuş, 2017; Aslan, 2021; Mete, 2016; Sezgin, 2015.) Benzer biçimde okumanın duyuşsal nitelikleri üzerinde duran Karahan'ın (2015) çalışması ise okuma tutum ve motivasyonunun okuduğunu anlama becerilerine etkisini araştırması yönüyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. 5 ve 6. sınıf öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının, okuduğunu anlamayı yordamadığı, motivasyonun bu konuda tutumdan daha etkili olduğu bu çalışmada ulaşılan sonuçlardandır. Ayrıca alan yazında bu sonuçların aksinin ortaya konduğu çalışmaların var olduğu da belirtilmiştir (Karahan, 2015).

Okuduğunu anlama becerisine etkisi bakımından öğrenme ve öğretme yaklaşımlarının incelendiği araştırmalarda da araştırma kapsamı ve bakış açıları değişebilmektedir: Küçükavşar (2010), materyal olarak yazınsal metinleri kullandığı çalışmada yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan öğrenme tasarımının okuduğunu anlama becerisini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Öte yandan Hamzadayı (2010), işlenecek metnin türünü (yazınsal nitelikli metinler, bilgi ileten metinler) dikkate alarak farklı kuramsal temellere dayanan ilke ve stratejiler kullandığı çalışmada bütünleştirilmiş öğrenme-öğretme yaklaşımının okuduğunu anlama becerisini olumlu yönde etkilediğini belirlemiştir. Bu çalışmada sonuç olarak ana dili eğitiminde tek bir yaklaşımın esas alınmasının yerine yapılandırmacı yaklaşımın da içinde bulunduğu farklı yaklaşımlardan uygun strateji, yöntem ve tekniklerin alınarak bütünleştirilmiş bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Sonuç olarak okuma becerisi ve okuduğunu anlama; okur niteliklerinin, okunacak metinlerin, okuma strateji, yöntem ve tekniklerinin her geçen gün gelişip değişmesiyle birlikte farklı boyutlarıyla araştırılması ve aydınlatılması gereken konulardır. Alan yazında yapılmış çalışmaların sonuçları ışığında yeni araştırmalar gerçekleştirilmesi,

daha önce ihmal edilmiş olan konu başlıklarının dikkate alınması da bu açıdan önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Aslan, O. (2021). Peritekstual Okumanın İlkokul Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerilerine, Okuma Motivasyon ve Tutumlarına Etkisi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sınıf Eğitimi Bilim Dalı, Erzurum.
- Batum, A. Ü. (2015). Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Öğrencilerin Okumaya Güdülenmesine Etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Ceran, D., Aydın, M., & Onarıcıoğlu, A. S. (2018). Okuma Eğitimi Üzerine Yapılan Tezlerde Eğilimler: Bir İçerik Analizi Çalışması, *Ahi Evran Üniversitesi Kurşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 2377-2392.
- Ceyhan, S. (2019). Etkileşimli Sesli Okumanın Öğrencilerin Okuduğunu Anlama, Okuma Motivasyonu ve Akıcı Okumalarına Etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Çalışkan, E. F. (2019). Aile Katılımlı Okuma Etkinliklerinin İlkokul Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerisine, Okuma Motivasyonuna ve Okuma Tutumuna Etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Çetin, H. (2020). Arttırılmış Gerçeklik Temelli Hikayelerin Okuma Becerileri Üzerindeki Etkisi: Biçimlendirici Deney Araştırması. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sınıf Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Durmuş, G. (2017). Metinsel Aşkınlık İlişkileri Kuramına Göre Düzenlenen Metin İşleme Süreçlerinin Okuduğunu Anlama Becerisine ve Okuma Tutumuna Etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı, Malatya.
- Göçer, A., & Moğul, S. (2011). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi ile İlgili Çalışmalara Genel Bir Bakış, *Electronic Turkish Studies*, 6(3).
- Göçer, A., Tabak, A. G. G., & Coşkun, A. (2012). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Kaynakçası, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (32), 73-126.
- Göğüş, B. (1978). Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi. Ankara: Gül Yayınevi.
- Hamzadayı, E. (2010). Bütünleştirilmiş Öğrenme Öğretme Yaklaşımının Türkçe Öğretiminde Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Bilim Dalı, Ankara.
- Hamzadayı, E., & Batmaz, Ö. (2022). Okuduğunu Anlamayı Etkileyen Etmenlere Yönelik Bir İnceleme, *Ege Eğitim Dergisi*, 23(2), 190-209.

- Karahan, B. Ü. (2015). 5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Okumaya Karşı Tutum ve Motivasyonlarının Okuduğunu Anlama Becerileri ile İlişkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Köse, D., & Özsoy, E. (2020). Türkiye’de Yabancılara Türkçe Öğretiminin Otuz Yılı: 1990-2020, *Turkophone*, 7(2), 27-54.
- Küçükavşar, A. (2010). Yapılandırmacı Yaklaşımın Türkçe Eğitiminde Okuduğunu Anlama Becerileri Üzerine Etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Mete, G. (2016). Okumaya Adanmışlık Modeli ile 8. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Düzeyleri ve Okuma Motivasyonlarının Geliştirilmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı, Malatya.
- Önal, A., & Maden, S. (2021). Türkçe Eğitimi ile İlgili 2015-2019 Yılları Arası Lisansüstü Tezlerin Araştırma Eğilimleri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 929-941.
- Özdemir, E., (2018). Eleştirel Okuma. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, E. Ç. (2019). Artırılmış Gerçeklik Temelli Okuma Çalışmalarının Bazı Okuma Değişkenleri ve Derse Katılım Üzerindeki Etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sınıf Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Sever, S. (2000). Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme. Ankara: Anı Yayınları.
- T.C.MEB. (2019). Pisa 2018 Türkiye Ön Raporu.
<https://pisa.meb.gov.tr/www/raporlar/icerik/5>
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yiğit, F. (2021). Akran Destekli ve Birlikte Öğrenme Tekniklerinin 6. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Başarılarına ve Okumaya Yönelik Tutumlarına Etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Trabzon Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Trabzon.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi,
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Seçim, E. S. (2022). Ev Okuryazarlık Ortamı ve Ebeveyn Okuma İnançlarının Çocukların Okuma Motivasyonları ile İlişkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Sezgin, Z. Ç. (2015). Kavram Odaklı Okuma Öğretiminin Okuma Motivasyonu ve Anlamaya Etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara.